

The book cover features a dark purple background. At the top, a light-colored banner with a torn edge contains the title 'Kníhviazačka' in a black serif font. Below it, another similar banner contains the subtitle 'z Jericha'. The central illustration depicts a stack of four books: three on the left are standing upright (two blue, one gold), and one on the right is lying flat with its pages open. Above the open book, the silhouettes of a girl and a boy are shown, their bodies filled with text. The entire scene is framed by golden leaves and white and purple flowers.

Kníhviazačka

z Jericha

MOTÝC

Mala viazať knihy, lenže ona túžila
po vedomostiach.

PIP WILLIAMSOVÁ

Kníhviazačka

z Jericha

Kníhviazačka

Z Jericha

PIP WILLIAMSOVÁ

VYDAVATELSTVO MOTÝL

The Bookbinder of Jericho

Copyright © 2023 by Pip Williams

First published by Affirm Press.

This edition published by arrangement with Kaplan/DeFiore Rights through
Kristin Olson Literary Agency s.r.o.

All rights reserved.

Translation © Jana Nagypálová, 2023

Cover illustration © stock.adobe/akkash, dabooost, Kirill, photodeedooo, Wimstock;
shutterstock/bins, humanart

Cover design: Zuzana Ondrovičová

Slovak edition © Vydavateľstvo Motýľ, s. r. o., 2023

www.vydavatelstvomotyl.sk

Tlač: TBB, a. s., Banská Bystrica

ISBN: 978-80-8164-339-2

Z tohto niečo povedz aj nám, ó, Diova dcéra!
(1. spev, 9. – 10. verš)

Homér, *Odysseia*¹

¹ Do slovenčiny preložil Miloslav Okál (pozn. prekl.).

PRVÁ ČASŤ

Júl 1914 až október 1914

Prvá kapitola

Útržky. Dostalo sa ku mne len toľko. Fragmenty, ktoré bez predchádzajúcich či nasledujúcich slov nedávali zmysel.

Falcovali² sme *Kompletné dielo Williama Shakespeara* a ja som si pozorne prechádzala prvú stranu editorovho predslovu už po stý raz. V mysli mi rezonoval jej posledný riadok, nedokončený a dotieravý. *Dovolil som si pozmeniť výrazy len tam, kde sa mi zdalo, že...*

Dovolil som si pozmeniť. Na tú frázu mi padol zrak vždy, keď som skladala túto časť.

Kde sa mi zdalo, že...

Že čo? pomyslela som si. Potom som začala pracovať na ďalšom hárku.

Prvý falc: *Kompletné dielo Williama Shakespeara*. Druhý falc: Editor W. J. Craig. Tretí falc: *Dovolil som si blbé zmeny.*

Ruky sa mi vznášali nad papierom, zatiaľ čo som si čítala ten posledný riadok a snažila som sa uhádnuť zvyšok.

W. J. Craig pozmenil Shakespeara, premýšľala som. Keď sa mu zdalo, že...

Čoraz zúfalejšie som to chcela vedieť.

² Falcovať znamená skladať vytlačené hárky na požadovaný tvar alebo rozmer (pozn. prekl.). V preklade sa synonymne používajú výrazy falcovať a skladať. Zdroj: <https://eshop.diw.sk/falcovanie>.

Rozhliadla som sa po knihárni, po pracovných stoloch s naukladanými kopami papierov a so sfalcovanými zložkami. Pozrela som sa na Maude.

Absolútne jej na tých slovách na stránkach nezáležalo. Počula som, ako si potíšku hmká nejakú melódiu, každý jej falc určoval čas ako metronóm. Skladanie bola jej najobľúbenejšia práca a vedela skladať lepšie než ktokoľvek iný, no to nezabránilo vzniku chýb. Maminka ich zvykla volať *mylné falce*. Falce, ktoré vyjadrovali Maudin vlastný štýl a zámer. Kútikom oka som zachytila zmenu v jej rytme. Bolo by ľahké načiahnuť sa, zabrzdiť jej ruku. Chápala to. Nebola prostoduchá, aj keď ľudia si mysleli kadečo. A čo by sa stalo, keby mi tieto náznaky ušli? Nuž, časť knihy by bola zničená. Mohlo sa to stať každej z nás, ak by sa nám šmykla knihárska kosť. No my by sme si to všimli. Dali by sme poškodenú časť bokom. Moja sestra si to nikdy nevšimla. A tak som si to musela všímať ja.

Dohladať na ňu.

Sledovať ju.

Hlboký nádych.

Drahá Maude, ľúbim ťa, naozaj. No niekedy... sa mi preháňa myslou toto.

Už teraz som videla sfalcovanú knižnú zložku, ktorá na kope po Maudinej lavici nesedela v zákryte. Bola po mojej pravici. Neškôr ju dám preč. Nezistí to a ani pani Hoggová nie. Nebude mať dôvod tškať. Jediné, čo mi mohlo prekaziť plány, som bola ja sama.

Ak by som neprišla na to, prečo W. J. Craig pozmenil Shakespeara, tak by som asi začala vrieskať. Zdvihla som ruku.

„Áno, slečna Jonesová?“

„Toaleta, pani Hoggová.“

Prikývla.

Dokončila som falcovanie, ktoré som mala rozrobené, a čakala som, kým sa pani Hoggová nevzdiali. *Pani Hoggová, žaba pehavá*. Maude to raz povedala nahlas a ona mi to nikdy neodpustila. Čo sa týka pani Hoggovej, Maude a ja sme boli jedna a tá istá bytosť.

„Bude to len minútka, Maudie.“

„Bude to len minútka,“ povedala.

Lou skladala druhú časť. Ako som prechádzala poza jej stoličku, naklonila som sa jej ponad plece. „Môžeš na moment prestať?“ spýtala som sa.

„Myslela som si, že si zúfalo túžila po večku.“

„Jasné, že nie, len jednoducho musím vedieť, o čom sa tam píše.“

Prestala na takú dlhú chvíľu, aby som si stihla dočítať koniec vety. Pridala som to k tomu, čo som už vedela, a zašepkala som si sama pre seba: „*Dovolil som si pozmeniť výrazy len tam, kde sa mi zdalo, že nedbanlivosť, prepisovateľ či tlačiar pozmenili slovo či vetu a ich celkový význam.*“

„Môžem už pokračovať vo falcovaní, Peggy?“ spýtala sa ma Lou.

„Áno, môžeš, Louise,“ povedala pani Hoggová.

Lou sa začervenala a zazrela na mňa.

„Slečna Jonesová...“

Pani Hoggová chodila do školy s maminkou a pozná ma, odkedy sme sa s Maude narodili. Aj tak ma volá slečna Jonesová. S dôrazom na maminkino dievčenské meno, len pre istotu, ak by niekto v knihárni zabudol na ten škandál.

„Vašou prácou je tie knihy skladať, nie ich čítať...“

Pokračovala v rozprávaní, no ja som ju prestala počúvať. Počula som to už stokrát – hárkny sme mali falcovať, nie čítať, knižné bloky sme mali dávať dohromady, nie ich čítať – a po stý raz som si pomyslela, že čítanie tých stránok bolo to jediné, čo robilo zvyšok znesiteľným. *Dovolil som si pozmeniť výrazy len tam, kde sa mi zdalo, že nedbanlivosť, prepisovateľ či tlačiar pozmenili slovo či vetu a ich celkový význam.*

Pani Hoggová zdvihla prst a ja som rozmýšľala, na čo som jej nebola schopná odpovedať. Tvár jej červenela tak ako vždy. Potom sa do toho vložila naša majsterka.

„Peggy, keďže si už na nohách, tak mi napadlo, či by si pre mňa mohla niečo vybaviť.“ Pani Stoddardová sa s úsmevom otočila na

vedúcu oddelenia. „Som si istá, že vám na desať minút nebude chýbať, však, pani Hoggová?“

Žaba pehavá prikývla a pokračovala uličkou pomedzi dievčatá bez toho, aby sa na mňa čo i len pozrela. Pozrela som sa smerom k svojej sestre.

„Maude bude v poriadku,“ povedala pani Stoddardová.

Spoločne sme prešli cez celú knihárňu a pani Stoddardová sa párkrát pristavila, raz aby povzbudila jedno z mladších dievčat, potom aby niektoré napomenula, keď ho zbadala hrbieť sa. Keď sme sa dostali do jej kancelárie, zdvihla práve zviazanú knihu. Zlaté písmená sa nesmierne leskli, ako keby boli mokré.

Antológia anglickej poézie: 1250 – 1900. Tlačili sme ju takmer každý rok.

„Vari od roku 1900 už nikto nenapísal nijakú báseň?“ spýtala som sa.

Pani Stoddardová potlačila úsmev. „Kontrolór bude chcieť vidieť, ako sa vydarila posledná dotlač.“ Podala mi knihu. „Prechádzka do jeho kancelárie by mala zmierniť tvoju nudu.“

Zdvihla som si knihu k nosu: čistá koža a miznúca vôňa atramentu a lepidla. Nikdy sa mi to nezunuje. Bola to úplne čerstvá vôňa novej myšlienky, starého príbehu, znepokojujúcich rýmov. Vedela som, že sa z tej knihy v priebehu mesiaca vytratí, a tak som sa zhlboka nadýchla, ako keby som mohla do seba nasť všetko, čo bolo vytlačené na týchto stranách.

Pomaly som kráčala opačným smerom pomedzi dva dlhé rady lavíc obťažkaných rovnými hárkami z tlače a sfalcovanými knižnými blokmi. Ženy a dievčatá sa hrbili, za úlohu mali premeniť jedno na druhé, a mne sa naskytla dočasná záchrana. Začala som otvárať knihu, no vtom mi ruku prekryla pehavá dľaň a knihu tlačením zatvorila.

„Nemá zmysel, aby sa chrbátik knihy pokrčil,“ povedala pani Hoggová. „Nie kvôli takým ako vy, slečna Jonesová.“

Počas presunu po chodbách vydavateľstva Clarendon Press som si dávala načas.

Pán Hart mal návštevu: jej slová opúšťali súkromie ich konverzácie. Bola mladá, výrečná, s jemným prízvukom z Midlands³. Našlapovala som obozretnejšie, aby som v tom tichu ich slová nevyplašila.

„A čo si o tom myslí váš otec?“ spýtal sa pán Hart.

Zastala som priamo pred dverami do jeho kancelárie. Boli napoly otvorené a ja som dovidela na jej moderné topánky a štíhle členky, nad nimi bolo vidno rovnú fialovú sukňu. Dlhý kabát s ňou ladil.

„Zdráhal sa, no napokon sa poddal.“

„Je to biznismen. Praktický muž. Nepotrebuje diplom na to, aby úspešne vyrábala papier. Pravdepodobne nevidí zmysel v tom, aby ho potrebovala mladá žena.“

„Nie, nevidí,“ riekla a ja som cítila jej frustráciu. „A tak mu ten zmysel musím ukázať tým, že mi bude stať za tú námahu.“

„A kedy sa dostavíte do Oxfordu?“

„V septembri. Tesne pred začiatkom jesenného semestra⁴. Prídem do Somervillu, takže budeme susedia.“

Somerville. Každé ráno som si predstavovala, ako nechávam Maude pred vstupom do tlačiarne a ako kráčam cez cestu až na vrátnicu Somervillu. Predstavovala som si to štvorcové uzavreté nádvorie, knižnicu a stôl v jednej z izieb s výhľadom na Walton Street. Predstavovala som si, že trávim dni čítam kníh a nie ich viazaním. Predstavila som si, na chvíľu, že nebolo treba, aby som zarábala, a že Maude sa dokázala o seba postarať sama.

³ Časť stredného Anglicka (pozn. prekl.).

⁴ Štúdium na Oxforde je rozdelené do troch semestrov: Michaelmas (jesenný semester), Hilary (jarný semester) a Trinity (letný semester) (pozn. prekl.).

„A čo budete študovať?“

Na jazyku som už mala odpoveď, no táto mladá žena mi ju ukradla.

„Angličtinu. Chcem byť spisovateľka.“

„Nuž, možnože jedného dňa budeme mať tú česť vytlačiť vaše dielo.“

„Možnože áno, pán Hart. Teším sa na to, keď uvidím svoje meno medzi vašimi prvými vydaniai.“

Nastalo ticho, nie nepríjemné, a ja som vedela, že sa dívali na kontrolórovu policu s knihami, kde boli všetky prvé vydania v nepoškvrnených kožených väzbách a s pozlátеныmi písmenami. Kniha v mojich rukách sa hlásila o slovo. Takmer som zabudla, prečo som prišla.

„Pozdravte odo mňa otca, slečna Brittainová.“

„Pozdravím, pán Hart.“

Dvere sa doširoka otvorili a ja som nemala čas ustúpiť, takže na chvíľku sme si stáli tvárou v tvár. Slečna Brittainová mohla mať devätnásť alebo dvadsať, azda dvadsaťjeden. Bola rovnako stará ako ja. Bola rovnako vysoká a rovnako chudučká a aj napriek myšácim vlasom bola pekná. Pomyslela som si, že fialová jej veľmi pristane, a dumala som nad tým, čo si asi myslí ona o mne. Bezpochyby to, že som pekná. Všetci to hovorili, aj keď nos som mala iný, trochu priveľký. Možnože by som si to ani neuvedomovala, keby som sa naň nedívala z profilu vždy, keď som sa pozrela na Maude.

Bola to len chvíľka, no niekedy to stačí. V tvári slečny Brittainovej som videla niečo neochvejné. Odhodlanie. Napadlo mi, že by sme mohli byť priateľky.

Zdalo sa, že ona má iný názor. Nebola drzá, no existovali určité zásady správania. Zbadala moju kníhviazačskú zásteru prehodenu cez prostú sukňu z hnedého kepra⁵ a vypratú blúzku s ru-

⁵ Bavlnená, šikmo tkaná látka, z ktorej sa šili pracovné odevy (pozn. prekl.).

kávami vyhrnutými až po lakte. Usmiala sa a kývla mi hlavou, potom odkráčala po chodbe preč.

Zaklopala som na otvorené dvere a pán Hart zdvihol zrak od svojho stola. V tlačiarňach som robila sedem rokov a nikdy som mu na tvári nevidela úsmev, no teraz sa mu jeden vlnil okolo kúrtikov úst. Keď si uvedomil, že nie som slečna Brittainová, ktorá sa po niečo vrátila, úsmev zmizol. Pokynul mi, aby som vošla dnu, no svoju pozornosť opäť zameral na účtovnú knihu na stole.

Prešlo desať minút, no nemala som právo vyrušovať ho. Dívala som sa poza pána Harta a von oknom. Bola tam – slečna Brittainová prechádzala cez Walton Street. Zastala na chodníku a zdvihla hlavu k oknám Somervillu. Chvíľu tam stála a ľudia ju museli obchádzať. V tej chvíli som precítila jej vzrušenie. Zamýšľala sa nad tým, či jedno z tých okien bude jej. Predstavovala si stôl s výhľadom na ulicu a všetky tie knihy, ktoré bude čítať.

A potom mi stiahlo hrud'. To známe roztrpčenie. Možnože pani Hoggová vedela, ako to je, a ja som azda nemala žiadne právo čítať knihy, ktoré som viazala, ani predstavovať si samu seba niekde inde než v Jerichu, či čo i len na chvíľku rozjímať nad tým, že by som mohla mať aj iný život ako ten s Maude. Kniha mi v rukách začínala oťažievať a ja som bola prekvapená, že mi ju vôbec zverili.

A potom som sa rozčúlila.

Otvorila som *Antológiu anglickej poézie* a počula som, ako jej chrbátik praskol. Otáčala som strany: John Barbour, Geoffrey Chaucer, Robert Henryson, William Dunbar, anonym, anonym. Ak by mali mená, mohlo by tam byť napísané Anna, Mary, Lucy alebo Peg? Zdvihla som zrak a zistila som, že kontrolór na mňa uprene hľadí.

Na chvíľu som si myslela, že by sa ma mohol spýtať, čo si o sebe myslím. On sa však len načiahol za knihou. Zaváhala som a on nadvihol obočie. Stačilo. Podala som mu ju. Prikývol a znova sa zadíval do účtovnej knihy.

Bez slova ma poslal preč.

Druhá kapitola

Chlapci, ktorí predávali noviny, vykrikovali tie novinky po celom Jerichu. Cesta do práce bola naozaj hlučná. „Chrňte belgickú neutralitu,“ opakovala Maude. „Podporte Francúzsko.“ Všetko to po tom malom predavačovi opakovala stále dookola.

Keď sme sa zastavili pri novinovom stánku pána Turnera, aby sme si vybrali poštu, pri pulte bolo plno, pretože ľudia si kupovali noviny.

„Dnes ráno, nemáte nič, slečna Jonesová,“ povedal pán Turner, keď som bola konečne na rade. Zdvihla som jeden výtlačok *Daily Mail* a podala som mu polpencu. Pán Turner nadvihol obočie. Nikdy predtým som si noviny nekúpila. *Škoda polpence*, zvykla hovoriť maminka.

Keď sme kráčali po Walton Street, Maude zrakom prebehla titulnú stranu. „*Veľká Británia vyhlasuje Nemecku vojnu!*“ Bol to nadpis a bola to aj jej otázka. Bola zmätená, prečo mladíci oslavujú a prečo na zvrastených obočiach ich matiek vidno obavy. No pýtala sa, čo vojna znamená pre Anglicko alebo čo to znamená pre nás?

„Budeme v poriadku, Maudie.“ Stlačila som jej ruku. „Niektoré veci sa však môžu zmeniť.“ Dúfala som, že to tak bude, a cítila som sa za to trochu vinná, no nie veľmi. Maude si ďalej prezerala noviny.

„*Praktické klobúky za obľúbené ceny,*“ povedala. Bol to jej zvyk, odkedy sa naučila čítať. Tú zručnosť nadobudla s ťažkosťami, a hoci sa neobťažovala prečítať nejakú knihu, milovala nadpisy

a kreslené komiksy. Slová v nich boli už zoradené a pripravené na prečítanie.

Pridali sme sa k davu mužov a žien, chlapcov a dievčat, ktorý sa valil popod kamenný oblúk vydavateľstva Clarendon Press. Prešli sme po obvode nádvorja, v strede bolo veľké jazierko a dospelý jaseň, a pokračovali sme do budovy, kde všetky stopy po oxfordskej vysokej škole ustúpili zvukom, vôňam a štruktúram priemyslu. Prišli sme do knihárne a uložili sme si tašky a klobúky do šatne. Z vešiačikov sme si vzali čisté zástery a vybrali sme sa cez dievčenskú časť popri stoloch s vysokými štósmi knižných blokov pripravených na zošitie a popri zberných laviciach, na ktorých už boli v dvoch radoch na každej strane poukladané bloky.

Falcovacie lavice boli rozostavané v troch dlhých radoch, pozdĺž každého bolo miesto pre dvanásť žien. Otočené boli k vysokým oknám bez záclon a ranné svetlo sa rozlievalo po naukladaných rovných hárkoch z tlače a po kopách sfalcovaných knižných blokov z minulého dňa. Lou a Aggie už boli na svojich miestach na koncoch lavice priamo pod oknami. S Maude sme si sadli medzi ne.

„Čo nám dali dnes?“ spýtala som sa Aggie.

„Niečo staré,“ povedala. Nikdy ju nezaujímal, o čo išlo.

„Ty máš časti *Anglicka za Shakespeara*,“ povedala Lou. „Obsahuje strán. Zaberú ti päť minút. Potom tam máš jeho kompletné dielo, ktoré by ťa malo zamestnať po zvyšok dňa.“

„Stále to, kde bol editorom Craig?“

Prikývla.

„Jeden výtlačok už má určite každý v Anglicku.“

Potiahla som k sebe prvý obsah strany a vzala som do ruky maminkinu knihársku kosť. Nikto iný nemal rád falcovanie obsahov – nikdy ich nebolo dosť na to, aby si človek vytvoril rytmus – no ja som ich milovala. Obzvlášť som milovala, keď sa neustále vracali. Zvykla som hľadať zmeny, ktoré boli v texte, a gratulovala som si, keď som ich očakávala. Bol to malý úspech, ktorý bránil každodennej monotónnosti v tom, aby ma priviedla k šialenstvu.

Pani Stoddardová dala jasne najavo, že obťažhy dáva mne, a každý jej bol za to vďačný.

Jedným okom som mrkla na vytlačené strany z knihy *Anglicko za Shakespeara: Rozprava o živote a dobe, v ktorej žil*. Boli to nátlacky kapitol a pravdepodobne boli plné chýb. Jednu som už videla minule, v eseji o predajcoch kníh, tlačiaroch a predajcoch v papiernictvách. Prichytili ma pri jej čítaní, keď sme ju naposledy dostali na viazanie („Vašou prácou, slečna Jonesová...“), no za to pokarhanie to stálo. Tá kapitola bola o nás, ktorí sme pracovali vo vydavateľstve, a o tom, aké bolo za Shakespeareových čias nebezpečné vytlačiť knihu, ktorú anglická kráľovná či arcibiskup canterburský považovali za neprístojnú. Myslím, že v tom čase to človeka stálo hlavu. Zvyšné nátlacky kapitol boli nové: *Balady a jarmočné piesne, Divadlo, Domov*. Bolo ich menej, než by malo. Ak mala byť kniha *Anglicko za Shakespeara* pripravená pri príležitosti tristého výročia úmrtia barda, Williama Shakespeara, všetky obťažhy musia doraziť niekedy teraz.

Posledný vytlačený hárok bol prvým poriadnym náhľadom úvodu. Rozhliadla som sa, aby som zistila, kde sa zdržiava pani Hoggová. Bola pri zbernom stole a kontrolovala, či knižné zložky sú v priehradkách uložené v správnom poradí. Preložila som úvod na vrch kôpky a prečítala som zopár riadkov. *Tí, ktorí chcú vedieť, čo si Shakespeare myslí, nesmú zabúdať na to, čo hovoria blázni v jeho hrách*.

Stačilo to na to, aby som pokračovala v čítaní. Nadvihla som pravý okraj papiera, preložila som ho doľava a zarovнала som orezové značky. Maminkinou knihárskou kosťou som prešla po lome, aby bol ostrý.

Prvý sklad. Dvojlist.

Otočila som ho. Zdvihla som pravý okraj a preložila som ho doľava. Bol dvakrát taký hrubý a bolo cítiť, že kladie trochu viac odporu. Prispôsobila som tomu tlak maminkinej knihárskej kosti – inštinktívne, nie vedome. Vznikol ostrý lom.

Druhý sklad. Kvart⁶.

Maminkina knihárska kosť. Stále som ju tak volala a to aj napriek tomu, že posledné tri roky patrila mne. Nebolo to nič viac než plochý kus kravskej kosti, na jednej strane bola zaoblená a na druhej špicatá. Aj po desiatkach rokov používania bola hodvábne hladká a stále si zachovávala tvar jej ruky. Sotva sa to dalo postrehnúť, no knihárske kosti, rovnako ako drevené lyžice a poriská na sekerách, sa prispôsobili tvaru ruky ich majiteľov. Privlastnila som si maminkinu knihársku kosť, skôr než by si na ňu mohla robiť nároky Maude. S tým, ako mi sedela v ruke, som bojovala rovnako ako s maminkinou neprítomnosťou. Tvrdohlavo. Odmietala som sa tomu poddať.

Napokon som sa prestala pokúšať držať ju tak, ako som chcela, a nechala som, nech sa mi usadí v dlani rovnako, ako sa kedysi usadila v dlani mojej maminke. Cítila som jemné zakrivenie tam, kde na kosti spočívali jej prsty. A vzlykla som.

Pani Stoddardová zazvonila na zvonček a ja som nechala spomienku spomienkou.

„Bude slávnostný sprievod,“ povedala. „Rozlúčka s mužmi z vydavateľstva, ktorí sú súčasťou domobrany, a s ostatnými, ktorí sa zatiaľ do nej prihlásili ako dobrovoľníci, odkedy sa to vyhlásilo.“

To. Nedokázala vysloviť slovo *vojna*, ešte nie.

V knihárni nás bolo viac ako päťdesiat dievčat – najmladšia mala dvanásť a najstaršia viac ako šesťdesiat – a všetky sme kráčali za pani Stoddardovou chodbami tlačiarňí, ako keby sme boli školáčky na exkurzii. Keď sme začali trkotať príliš nahlas, naša majsterka zastala, otočila sa a priložila si prst k ústam. Poslúchli sme, ako školáčky, a len vtedy som pochopila, čo môže táto vojna pre nás znamenať: v tlačiarňi bolo úplné ticho. Stroje stáli. Nikdy som tu také ticho nezažila a náhle ma to vyvádzało z rovnováhy. Myslím, že sme to pocítili všetky, pretože sme boli

⁶ Vznikol zložením tlačového hárka na štyri listy.

ticho, až kým sme nevyšli na uzavreté štvorcové nádvorie. Už tam stálo šesťsto mužov a chlapcov. Pani Stoddardová nás popohnala vpred a ja som si uvedomila, že tu bola zastúpená takmer každá rodina z Jericha.

Boli tu strojníci a sadzači, odlievači, mechanici a posudzovatelia. Učni, remeselníci a aj majstri. Zoradili sa v skupinách podľa toho, čo robili. Vďaka vzhľadu ich záster a rúk bolo ľahké rozpoznať ich. Vypĺňali priestor okolo jazierka a medzi záhonmi až dozadu k domu, kde žili pán a pani Hartovci. Nikdy sme sa takto nezišli a mňa náš počet ohromil. Potom som si uvedomila, že minimálne polovica z mužov je vekovo bojaschopná alebo že čoskoro bude. Pozorne som si prezerala dav.

Starší muži si krátili chvíľu tichými rozhovormi, mladší boli čulejší, niektorí gratulovali svojim priateľom, iní sa chvastali, že cisár nemá žiadnu šancu.

„Bude to trvať dlhšie než rok.“ Počula som jedného mladíka.

„To dúfam,“ odpovedal jeho priateľ.

Mali sotva šesťnásť.

Dvaja majstri, oblečení v uniformách domobrany a nie v zásterách, sa pokúšali zoradiť mladších brancov do radu, no chlapci prekypovali detailmi z minulej noci. Tí, ktorí boli pred Buckinghamským palácom, boli v centre diania. Rozprávali o dave a tlačeníci, o odpočítavaní sekúnd do polnoci, o oslavách, keď bolo jasné, že cisár sa z Belgicka nestiahne a že Anglicko pôjde do vojny. „Je našou povinnosťou chrániť Belgicko,“ povedal jeden, „a tak sme z celých pľúc spievali *God Save the King*⁷.“

„Nech Boh ochraňuje nás všetkých,“ povedal akýsi chrapľavý hlas za mnou. Otočila som sa a zbadala som starého Neda krútiť hlavou. Zložil si čiapku a pritískal si ju na hrud', pokrútenými a atramentom zašpinenými prstami zvieral látku. Keď zvesil hlavu, napadlo mi, že sa modlí.

⁷ Anglická hymna. Jej názov možno preložiť ako *Nech Boh ochraňuje kráľa* (pozn. prekl.).

Potom sa ozval jasný a známy hlas. Maude z celých pľúc spievala *God Save the King*.

„To je ono, slečna Maude,“ skríkol Jack Rowntree.

Jack bol náš sused v plavebnom kanáli. Učil sa za sadzača. Ak by sa nič nebolo zmenilo, o tri roky by z neho bol vyučený remeselník. Stál uprostred nádvoría, dychtivý, spolu so všetkými tými, ktorí sa počas posledných pár mesiacov pridali k domobrane. Spomenula som si na piknik, na ktorom sme boli len pred niekoľkými dňami. Na tortu k jeho osemnástym narodeninám, na šarády.

„Nepodporuj ju v tom, Jack,“ skríkla som, no on len nadvihol ruky, ako keby nemal na výber, a začal dirigovať. Maude stále spievala a chalani sa k nej pridali. Bolo počuť sebaistý tenor, potom barytón. Zanedlho sa pridala zvyšok tlačiarenskeho zboru a na nádvorí to dunelo ako v koncertnej sále. Majstri sa vzdali snahy zoradiť brancov do radu. Stáli so založenými rukami, až kým hymnu nedospievali do konca. Posledné tóny viseli v chladnom vzduchu dobrú minútu, nikto ich neprerušoval.

Potom jeden z majstrov skríkol na chlapov, aby vytvorili dva rady. V tichu jeho hlas znel autoritatívnejšie, a tak muži urobili, o čo ich požiadal. No nie tak, ako by to spravili vojaci. Potichu sa strkali a vyrovnávali a niekoľko mladíkov si vymenilo miesta, aby stáli pri svojich kamarátoch. Skôr než sa upokojili, pani Stoddardová nás, dievčatá z knihárne, usmernila, aby sme sa rozostavili po oboch stranách, kadiaľ pôjde sprievod. „To, čo chcú vidieť, keď budú odtiaľto pochodovať preč, sú pekné tváričky,“ povedala. „Tak sa postarajte o to, aby ste sa usmievali.“

Lou bola prvá, ktorá sa rozvzlykala. Ostatné dievčence našli v zástupe svojich milých a posielali im vzdušné bozky. Niektoré vytiahli vreckovky, aby im zakývali či aby si utreli oči. Učni sa napriamili. Jeden či dvaja náhle zbledli. Jack sa mi zadíval do očí a ja som čakala nejaký duchaplný komentár, no ten neprišiel. Len kývol hlavou a trochu sa usmial. Potom sa zadíval pred seba.

Napočítala som šesťdesiatpäť brancov. Niektorí mali na spánkoch šediny, tváre zvráskavené životom. Väčšina z nich však bola mladá a priveľa z nich ešte potrebovalo zosilnieť. Pán Hart prešiel krížom cez nádvorie spolu s profesorom Cannanom, hlavným kontrolórom, ktorý stál na čele nás všetkých. Zriedkakedy sme ho zazreli medzi papiermi, atramentom a tlačiarenskými strojmi, no teraz bol tu, prezeral si zástupy mužov a azda prepočítaval, koľko bude táto vojna tlačiarne stáť. Zbadal nejakého známeho, a tak k nemu podišiel a potriasol mu rukou.

„Jeho asistent,“ šepľala Aggie. „Teraz si bude musieť svoje listy písať sám.“

Cannan spravil krok vzad, pán Hart sa zatiaľ rozprával s jedným zo svojich majstrov. Zo zástupu vytiahli dvoch drobných chlapcov. Snažili sa protestovať, no nemalo to zmysel. Zamýšľala som sa nad tým, čo si asi mysleli o dobrodružstve, na ktorom sa nemohli zúčastniť. Potom sa kontrolór postavil na debnu a povedal pár vhodných slov – nedokážem si na ne spomenúť. V noci pršalo a ešte aj teraz tu a tam padla kvapka na listy a kameň. Štrk pod našimi nohami bol od dažďa tmavší. Dumala som nad tým, kto nás bude rozosmievať, keď Jack odišiel, a kto sa bude naťahovať s vodou a kto nám bude plátať diery, cez ktoré presakuje voda. Dumala som nad tým, kto preberie jeho prácu sadzača. Keďže všetci títo muži odišli, *Anglicko za Shakespeara* možno nebude hotové nikdy.

Ranné slnko sa zrkadlilo v mláke. Akási stará čižma ju rozčerila. Zdvihla som zrak. Muži pochodovali popod kamenný oblúk na Walton Street. Každý tleskal a volal za nimi.

„Vráť sa domov zdravý, Angus McDonald,“ skríklo jedno dievča z knižárne a tvár malo od emócií mokrá.

„Vráť sa domov zdravý, Angus McDonald,“ zopakovala Maude s takmer kamennou tvárou. Poslal jej vzdušný bozk a Maude mu ho opätovala. Jeho milá zagánila na moju sestru, no to nebolo treba. Od tej chvíle Maude posielala vzdušné bozky všetkým.